Rogaland
Revisjon

24.11.2025

BÆREKRAFT INNEN PLEIE OG OMSORG

- Erfaringer fra forvaltningsrevisjonsprosjekter

Svein Kvalvåg, oppdragsansvarlig innen forvaltningsrevisjon

Øystein Lundestad, forvaltningsrevisor

24.11.2025

Rogaland Revisjon

AGENDA

1. Generelle utviklingstrekk, eldreomsorg og tilpasning av framtidig tjenestetilbud
2. Spørsmål og diskusjon
3. Ressurskrevende tjenester Brukerstyrt personlig assistent (BPA)
4. Spørsmål og diskusjon

BAKTEPPE

ELDREOMSORG OG TILPASNING AV TJENESTETILBUD

Rogaland Revisjon

DEMOGRAFISK UTVIKLING

Kommune-Norge står overfor store demografiske endringer. Disse har allerede begynt, og vil bare tilta i styrke i årene framover

Antall innbyggere 80+ år (Rogaland, 2001-2025)

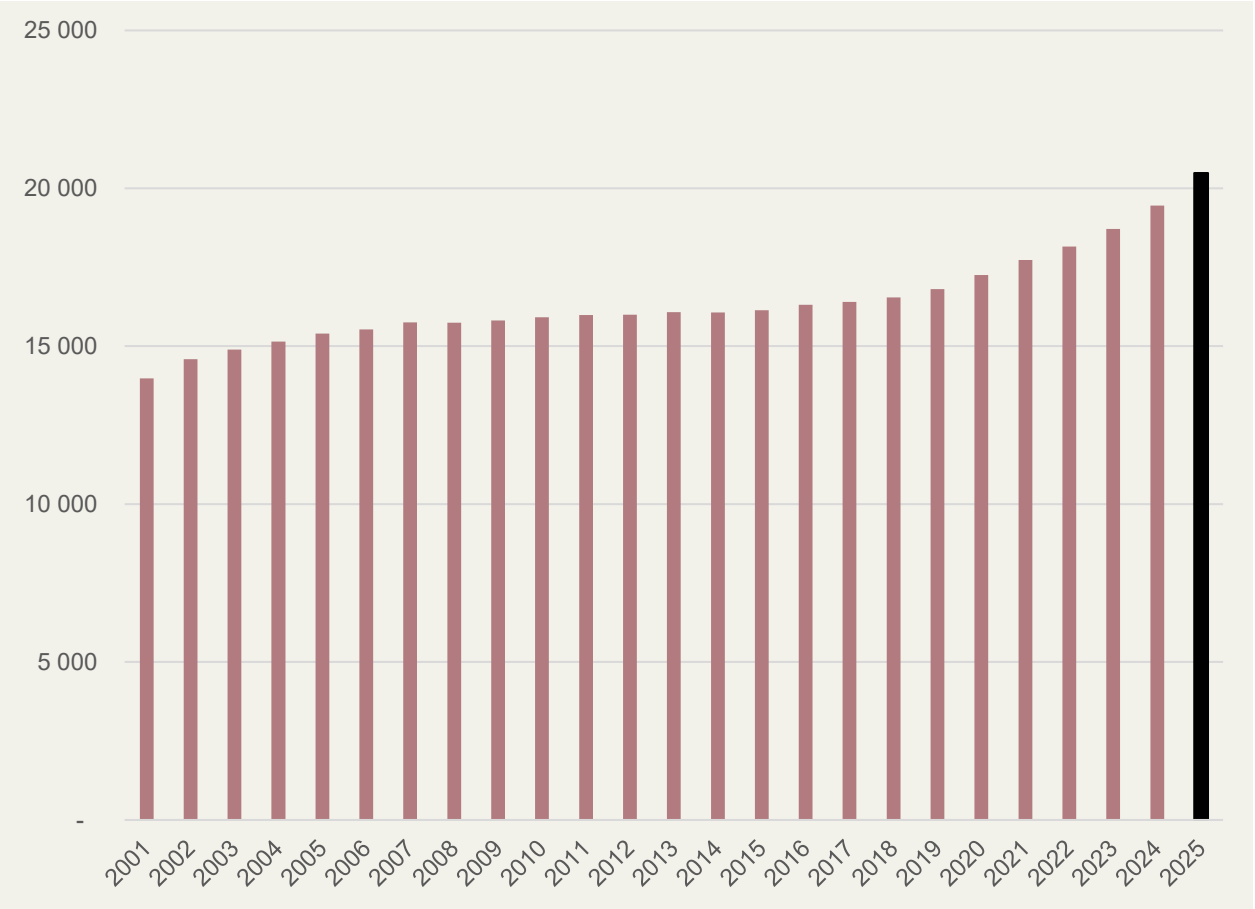

Kilde: SSB tabell 07459

DEMOGRAFISK UTVIKLING

Kommune-Norge står overfor store demografiske endringer. Disse har allerede begynt, og vil bare tilta i styrke i årene framover

Betydelig økning i antall eldre

- Antall 80+ dobles neste 20 år
- Tilsvarende økning i bl.a. demens

Antall innbyggere 80+ år (Rogaland, 2001-2050)

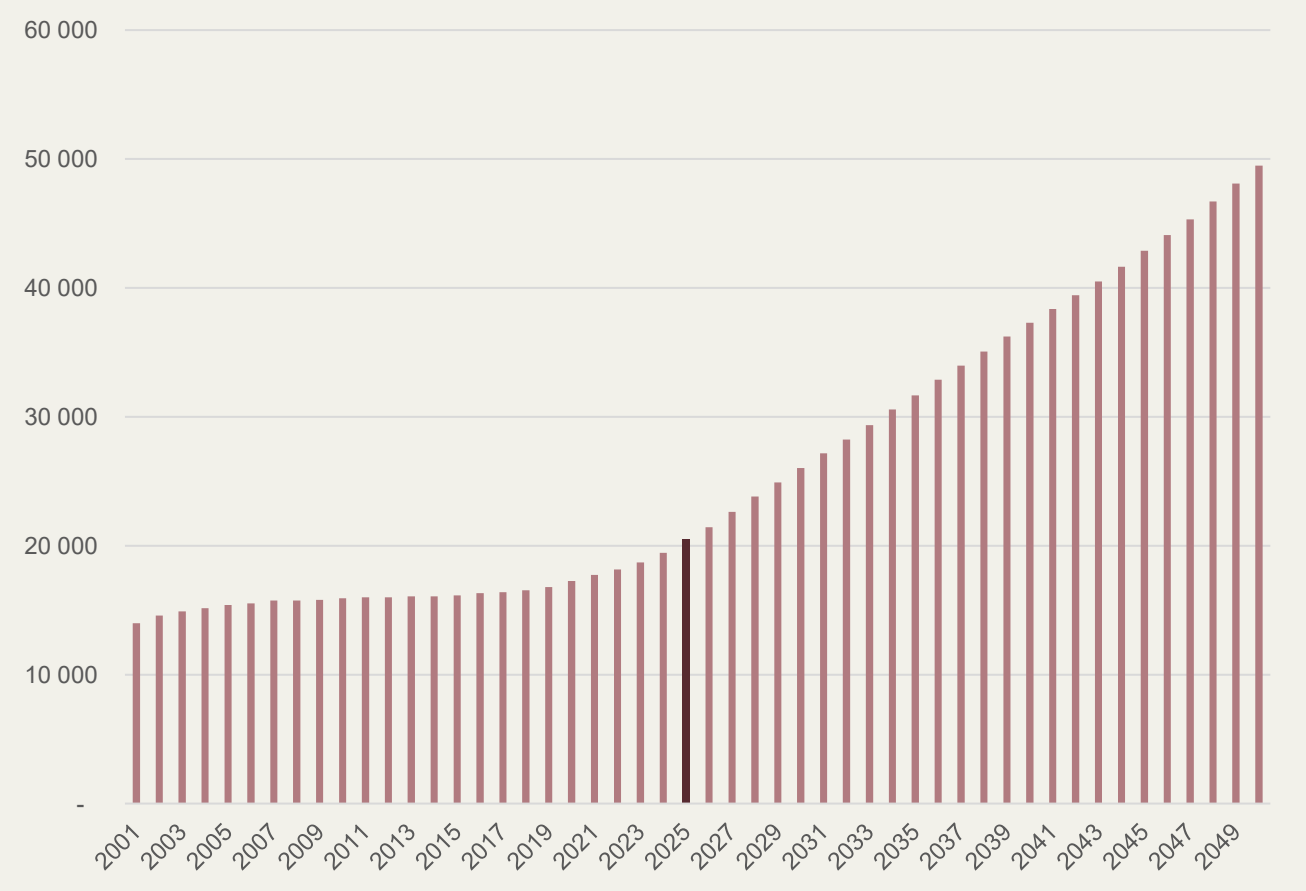

Kilde: SSB tabell 07459 og 14288

DEMOGRAFISK UTVIKLING

Kommune-Norge står overfor store demografiske endringer. Disse har allerede begynt, og vil bare tilta i styrke i årene framover

Betydelig økning i antall eldre

- Antall 80+ dobles neste 20 år
- Tilsvarende økning i bl.a. demens

Figur 37 Andel av innbyggere 80+ som ikke mottar hjemmetjenester eller institusjonstjeneste

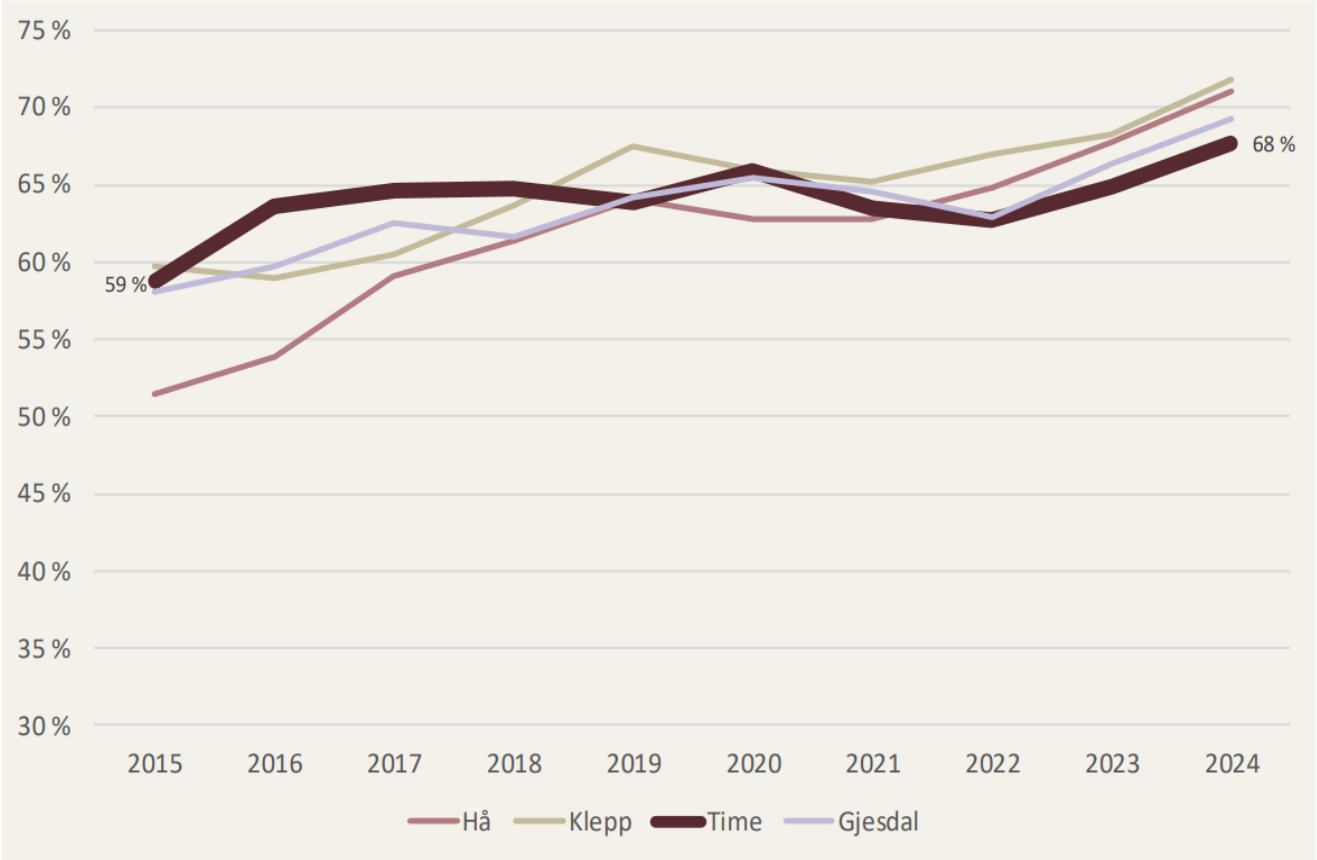

Kilde: Tabell 12003 i Statistikkbanken og befolkningstall i Framsikt[46]

HELSEMESSIG UTVIKLING

Kommune-Norge står overfor store demografiske endringer. Disse har allerede begynt, og vil bare tilta i styrke i årene framover

Betydelig økning i antall eldre

- Antall 80+ dobles neste 20 år
- Tilsvarende økning i bl.a. demens

Antall personer med demens (Rogaland, 2025-2050)

Kilde: Demenskartet.no

SAMFUNNSMESSIG UTVIKLING

Debatt

Tjenestemottaker

Dette går på verdigheten løs

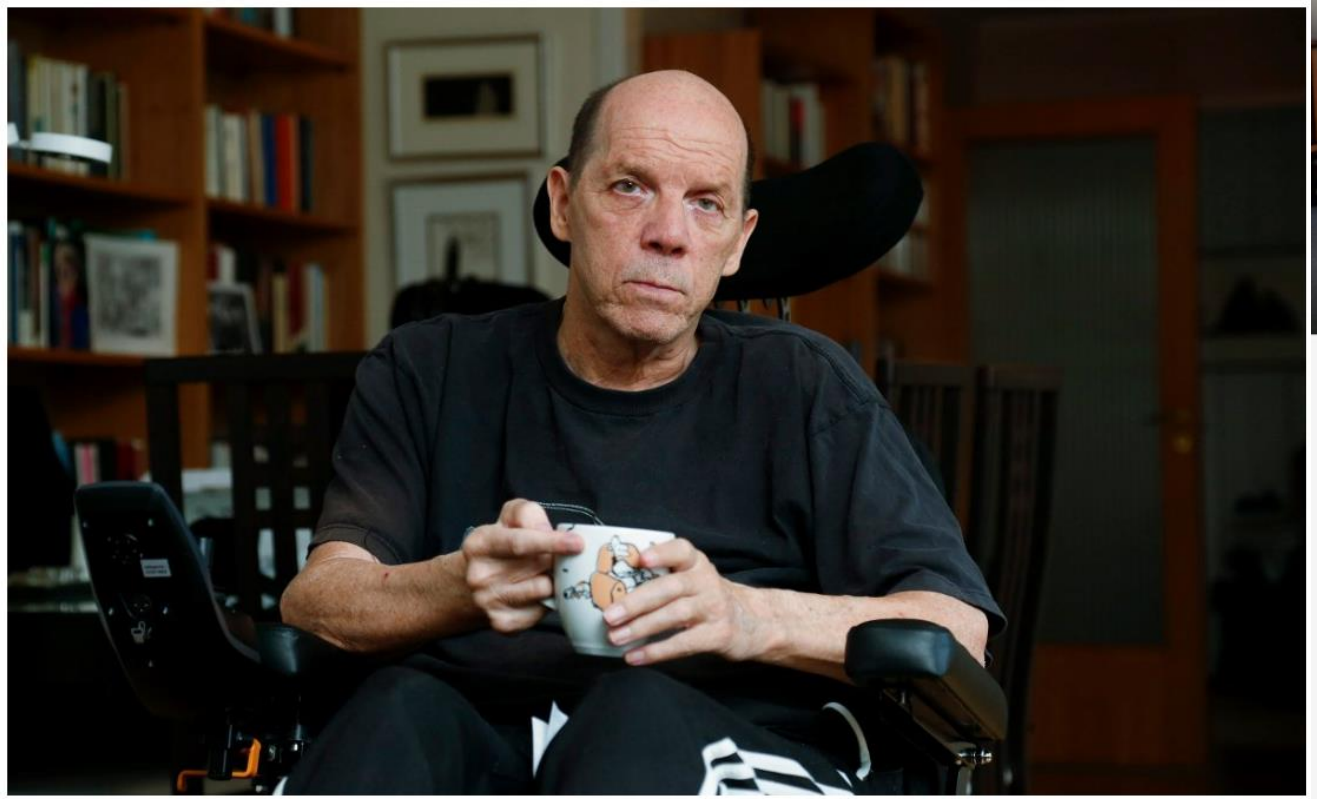

Avhengig av hjelp: Per Drevland er avhengig av hjelp fra Karmøy kommune. Foto: Arkivfoto: Alf-Robert Sommerbakk

Tjenesteyter

[redacted]

En uverdig utvikling i eldreomsorgen

UVERDIG: Når ansatte må ta dobbeltvakter, ikke rekker å gå p Vis mer

Det snakkes stadig om effektivisering, budsjettdisiplin og innsparing i helse- og omsorgstjenesten.

Av En hjemmesykepleier som fortsatt prøver å holde ut

EKSEMPEL: HJEMMETJENESTEN, SANDNES KOMMUNE

Rogaland Revisjon

EKSEMPEL: HJEMMETJENESTEN SANDNES

Hvordan arbeides det med å nå målet om at flest mulig eldre skal kunne bo lengst mulig hjemme?

Vi skulle undersøke:

- ✅ Organisering
- ✅ Samhandling og koordinering
- ✅ Ansattes rammebetingelser
- ✅ Brukernes opplevelse

Omsorgstrapp, etter LEON-prinsippet (Sandnes kommune)

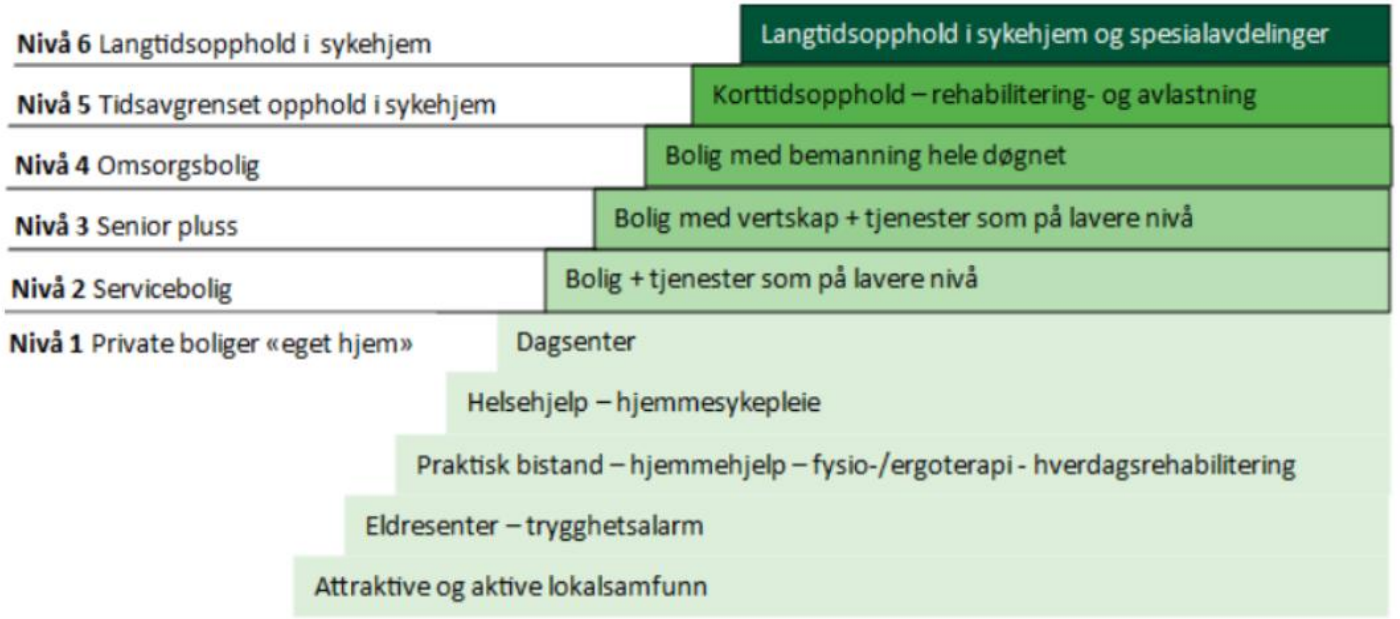

EKSEMPEL: HJEMMETJENESTEN SANDNES

Hvordan arbeides det med å nå målet om at flest mulig eldre skal kunne bo lengst mulig hjemme?

Vi skulle undersøke:

- ✅ Organisering
- ✅ Samhandling og koordinering
- ✅ Ansattes rammebetingelser
- ✅ Brukernes opplevelse

Hva lærte vi?

Kapasitet og dekningsgrad heldøgnsplasser (Sandnes 2022-2039)

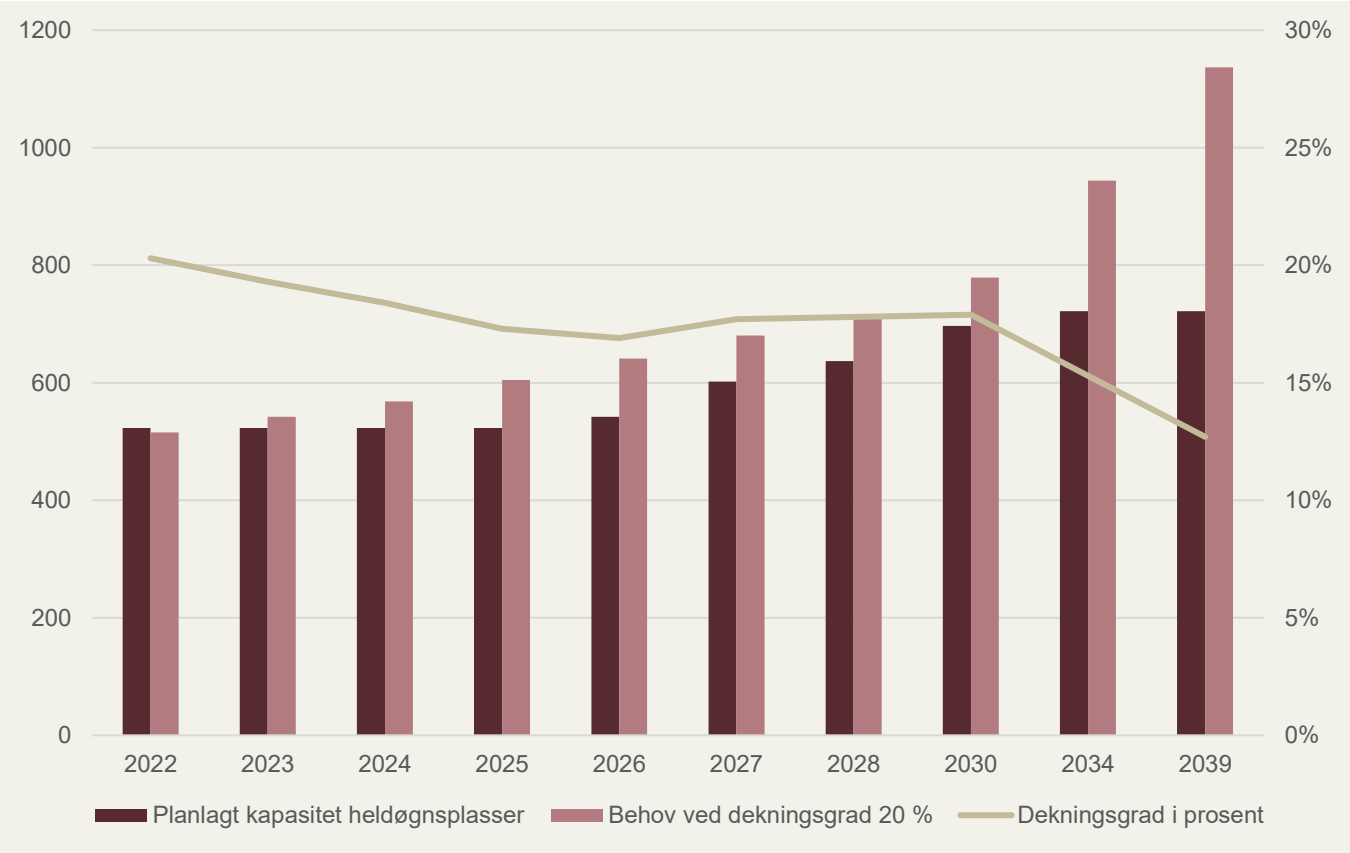

EKSEMPEL: HJEMMETJENESTEN SANDNES

Hvordan arbeides det med å nå målet om at flest mulig eldre skal kunne bo lengst mulig hjemme?

Vi skulle undersøke:

- ✅ Organisering
- ✅ Samhandling og koordinering
- ✅ Ansattes rammebetingelser
- ✅ Brukernes opplevelse

Hva lærte vi?

Kapasitet og dekningsgrad heldøgnsplasser (Sandnes 2022-2039)

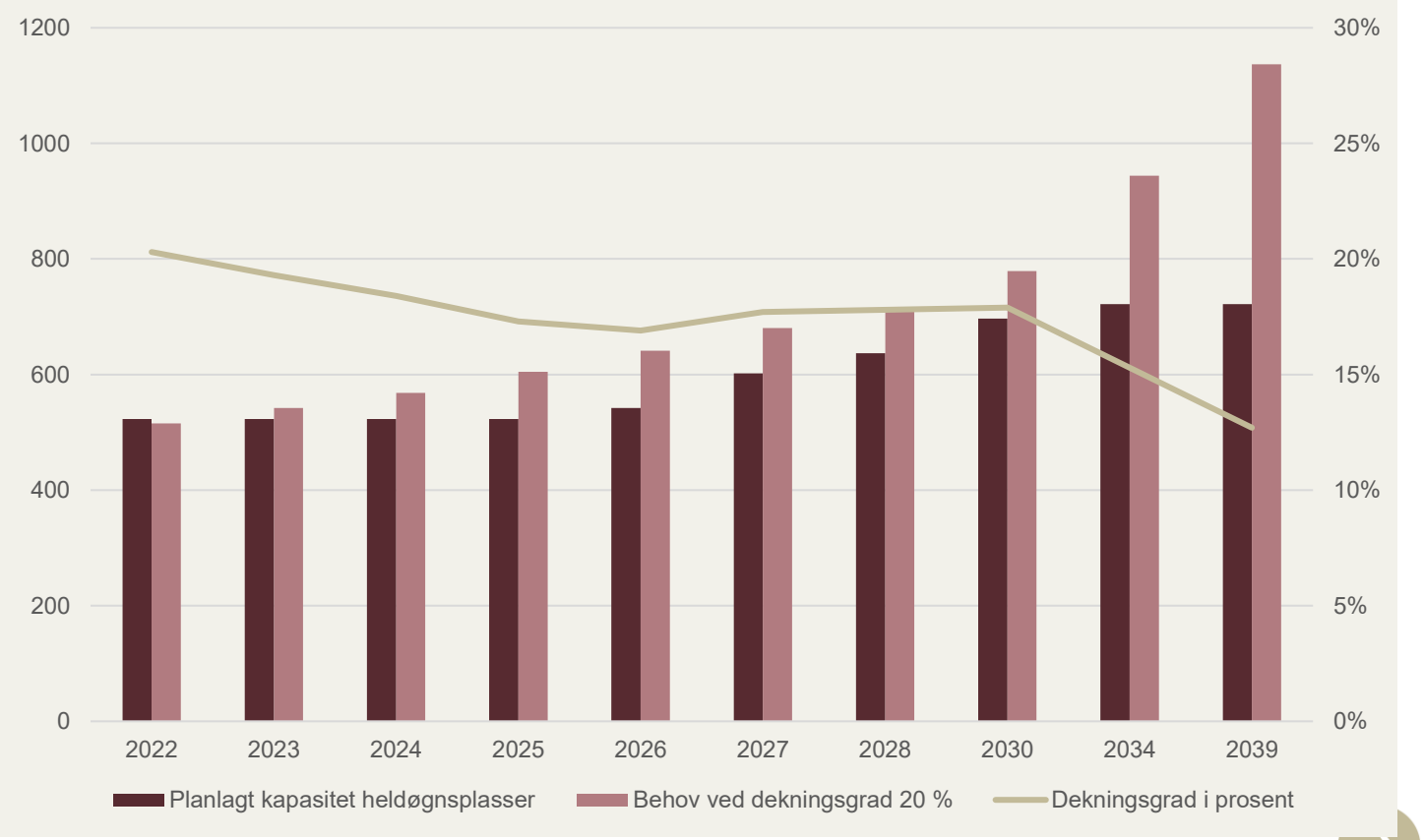

EKSEMPEL: HJEMMETJENESTEN SANDNES

Hvordan arbeides det med å nå målet om at flest mulig eldre skal kunne bo lengst mulig hjemme?

Vi skulle undersøke:

- ✅ Organisering
- ✅ Samhandling og koordinering
- ✅ Ansattes rammebetingelser
- ✅ Brukernes opplevelse

Hva lærte vi?

Utvikling innbyggere, prosentvis endring (Sandnes 2024-2050)

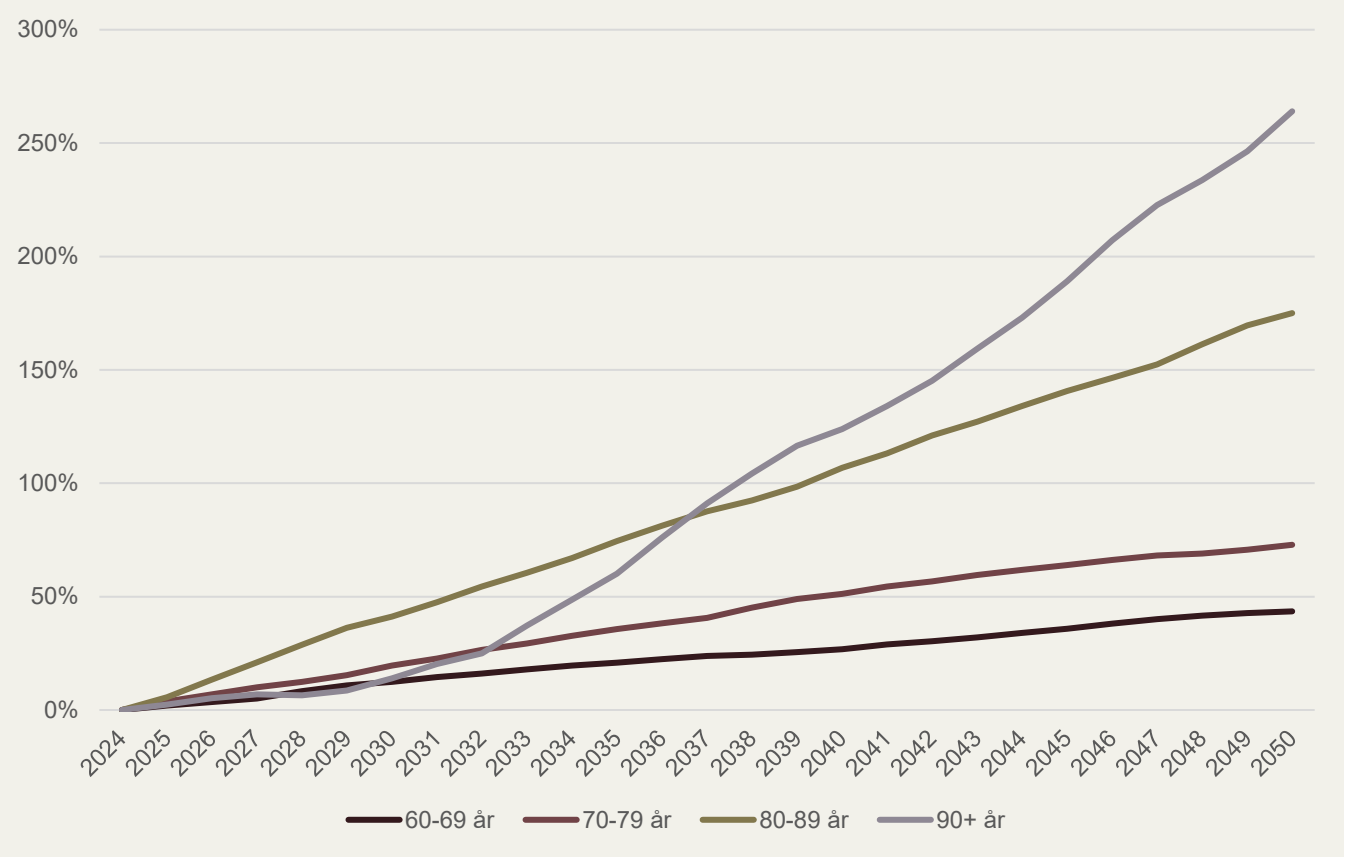

EKSEMPEL: HJEMMETJENESTEN SANDNES

Hvordan arbeides det med å nå målet om at flest mulig eldre skal kunne bo lengst mulig hjemme?

Vi skulle undersøke:

- ✅ Organisering
- ✅ Samhandling og koordinering
- ✅ Ansattes rammebetingelser
- ✅ Brukernes opplevelse

Hva lærte vi?

Omsorgstrapp, etter LEON-prinsippet (Sandnes kommune)

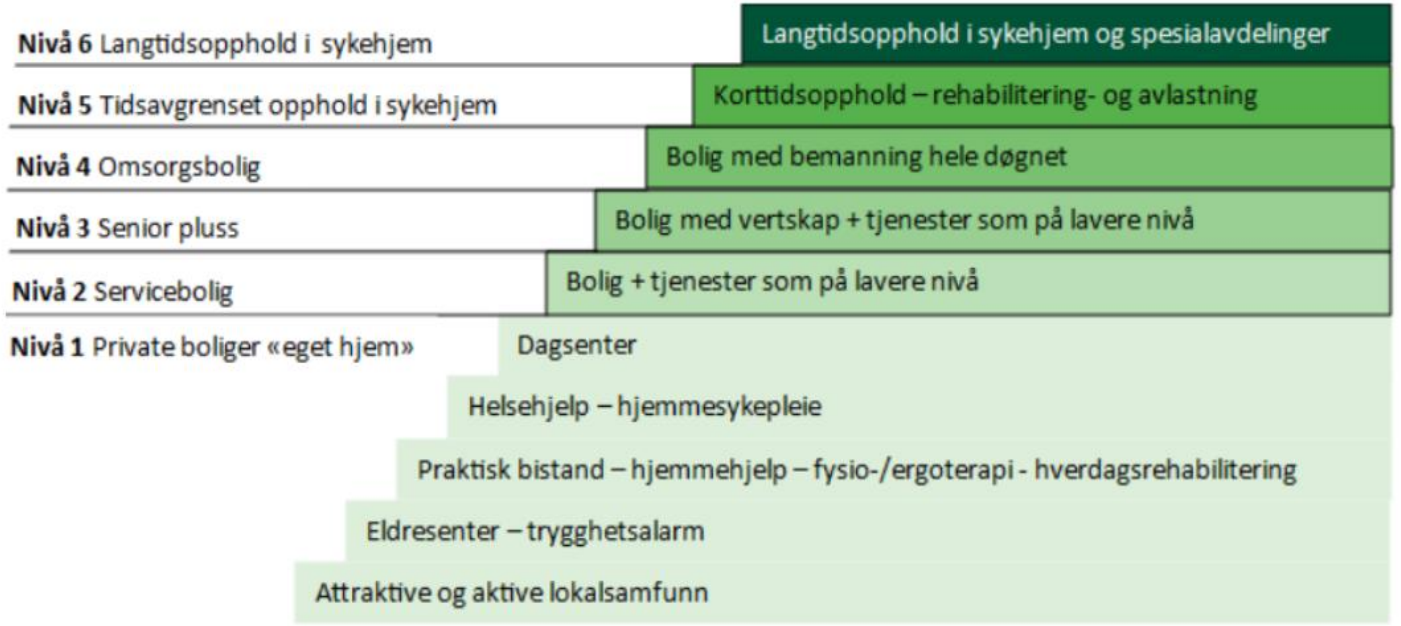

EKSEMPEL: BÆREKRAFTIG ELDREOMSORG, TIME KOMMUNE

Rogaland Revisjon

HVORDAN HAR VI FORSTÅTT ØKONOMISK BÆREKRAFT INNEN PLEIE OG OMSORG?

- Utgifter på nivå med, eller lavere enn, sammenlignbare kommuner
- **Tilstrekkelig kapasitet på alle nivåer i tjenestetrappen for å møte brukernes behov på beste nivå**
- Pleiere (spesielt på lavere trinn) har nødvendige rammebetingelser for å jobbe mestringsrettet
- Aldersvennlige bomiljøer
- Forebygge ensomhet: Tilrettelegge for møteplasser og sosiale fellesskap
- Mobilisere frivilligheten for økt trivsel og aktivitet
- God utnyttelse av eksisterende kapasitet/kompetanse og god tilgang på nødvendig fagkompetanse

TIME KOMMUNE 2023/2024: OPPHOPNING I TJENESTETRAPPEN

- **2023/2024:** Mangel langtidsplasser. Press på hele tjenestetrappen
- Halvparten av korttidsplassene «blokkert» av langtidsventende pasienter
- Hjemmetjenesten måtte ta imot *sykere* brukere, økt kompleksitet i pleien, utfordrende å jobbe mestringsrettet
- **Våren 2025:** Betydelig bedring. Redusert venteliste/bedre tilgang
- Flere dødsfall på sykehjem, frigjorde langtidsplasser
- Spesielt fire faktorer som hadde betydning for kapasitetsutfordringene

TIME: ØKNING I ANTALL INNBYGGERE 90 +

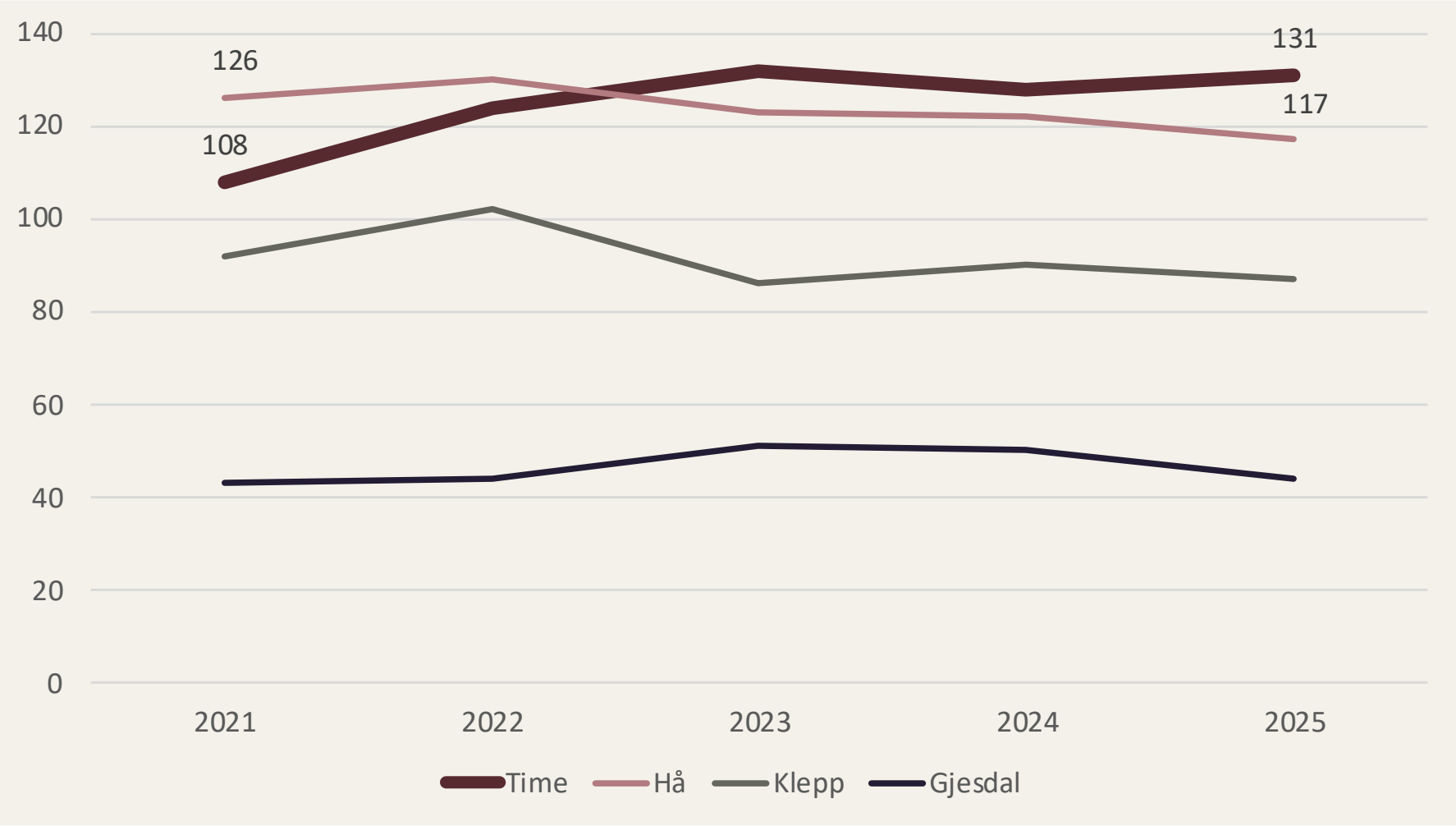

FLERE BLIR SKREVET UT FRA SYKEHUSET TIL TIME

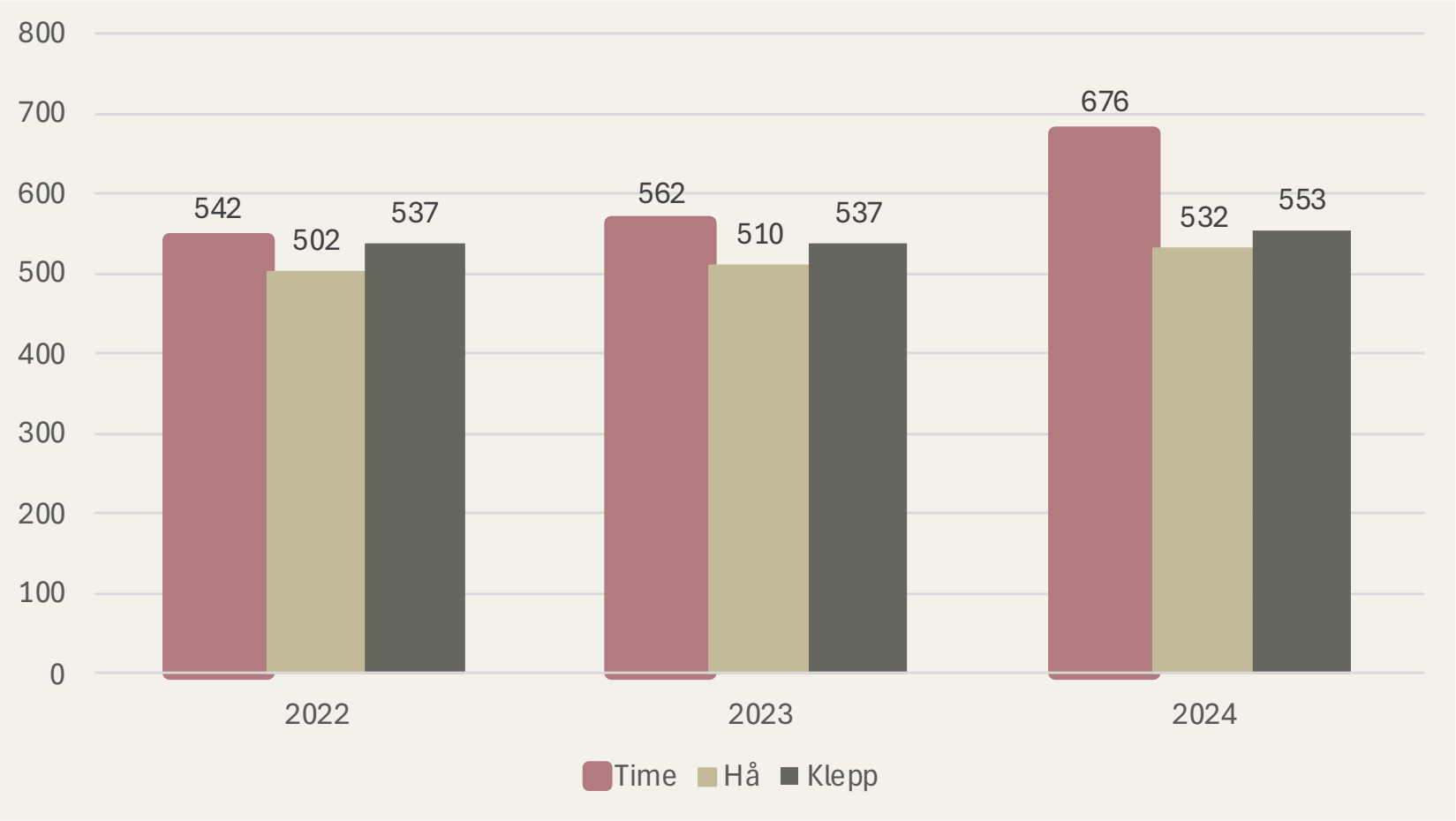

FLERE MED OMFATTENDE BISTANDSBEHOV I TIME

Figur 29 Andel av alle brukere som har et omfattende bistandsbehov i 2024

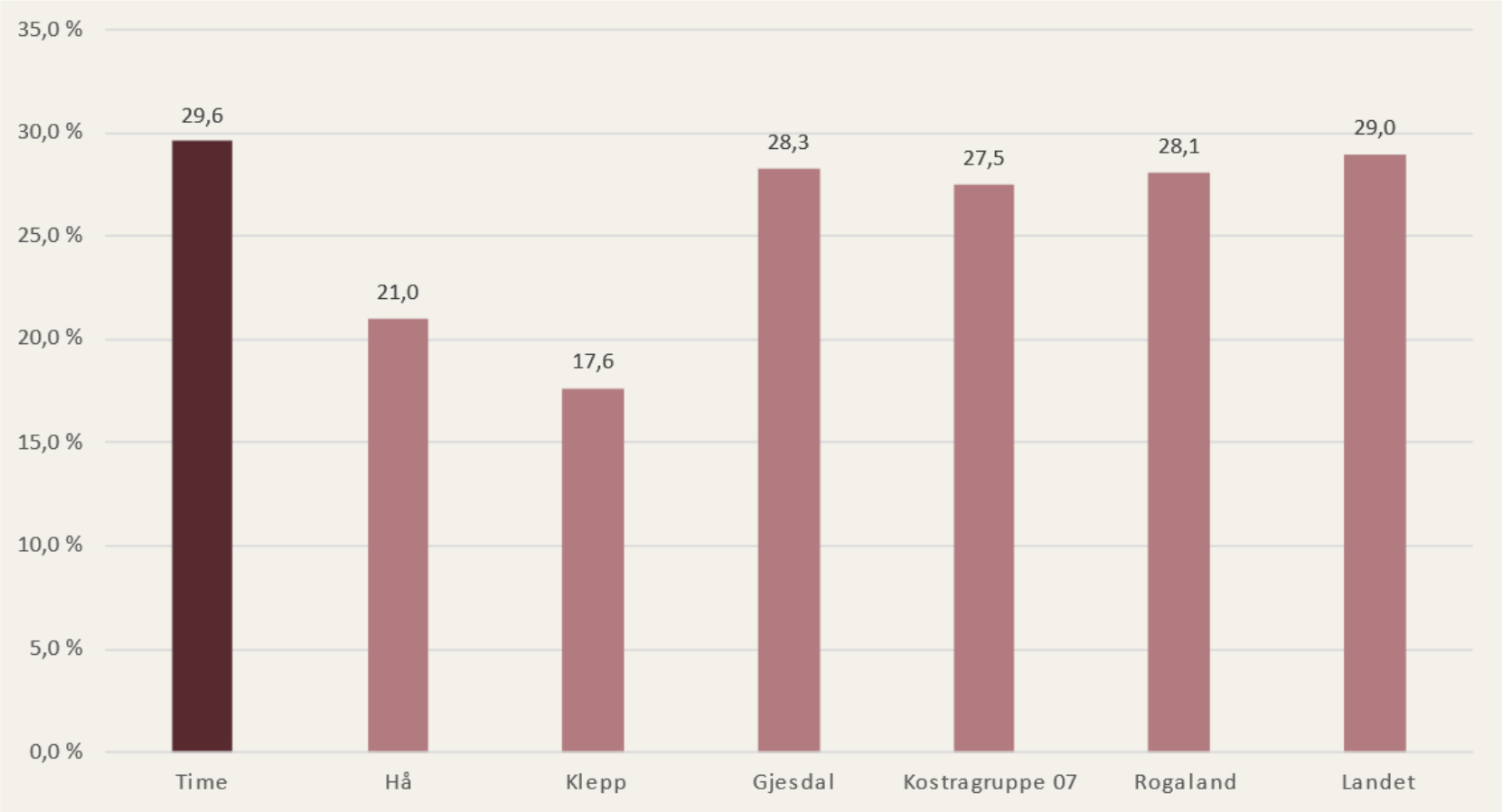

GJENNOMSNITTLIG BOTID FOR LANGTIDSOPPHOLD ER HØYERE I TIME ENN LANDSSNITTET

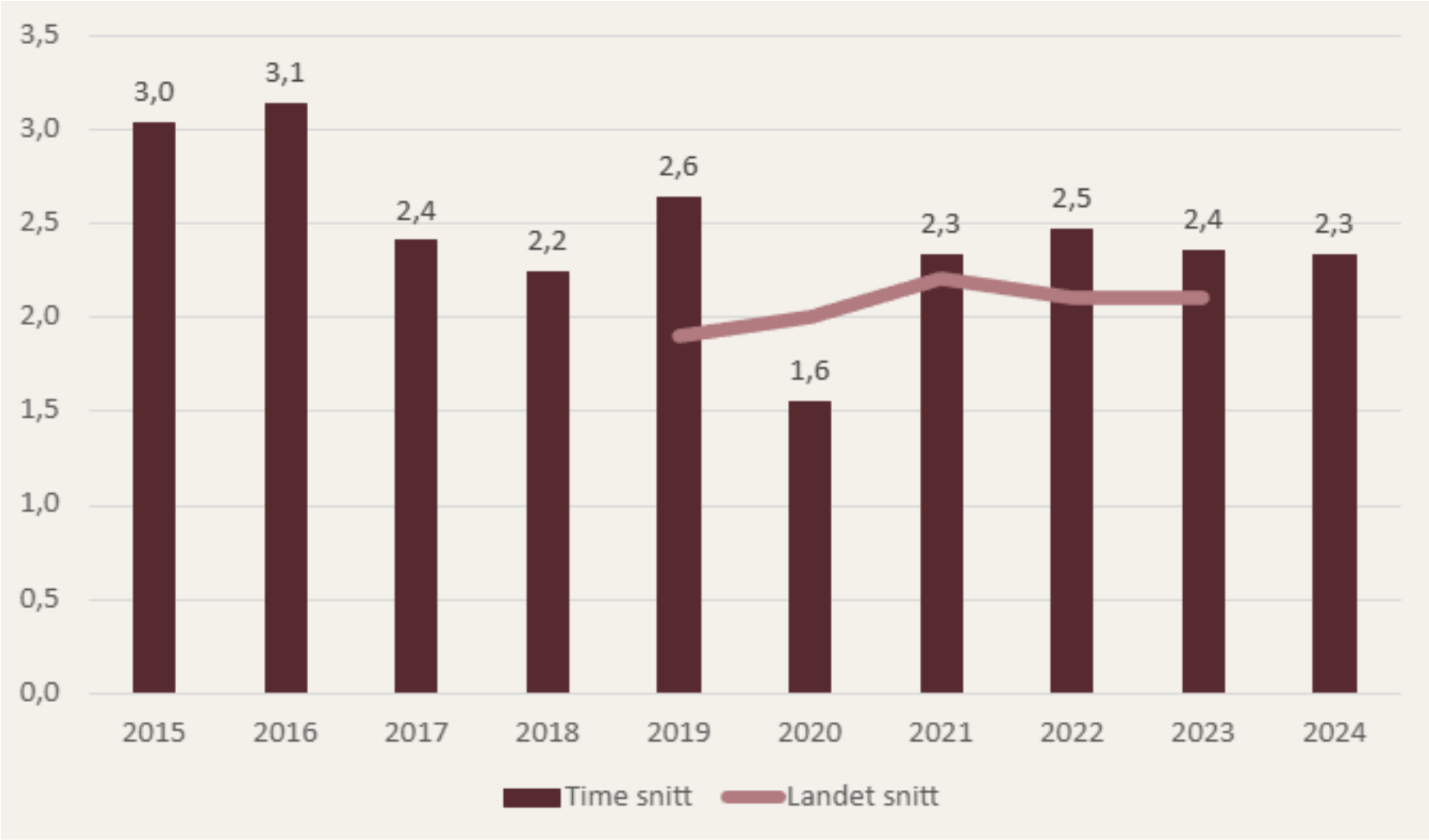

SPØRSMÅL OG DISKUSJON

Hvordan sikre en bærekraftig mestrings-/tjenestetrapp som er rigget for fremtiden?

En bærekraftig kommuneøkonomi i årene fremover betyr mer hjemmebasert hjelp, lavere tilgang på institusjonsplass, høyere terskel for tjenester, i tillegg til økt egenbetaling.

- Hvordan skal man få dette til?
- Hvordan få med folkevalgte, pårørende, brukere (og media) på dette?

Syv minutter diskusjon rundt bordet, åtte minutter plenumsdiskusjon.

YNGREOMSORG: RESSURSKREVENDE TJENESTER, TIME KOMMUNE

24.11.2025

Rogaland Revisjon

EN STADIG STØRRE ANDEL YNGRE BRUKERE

Andel av brukere av hjemmetjenester 0-66 år

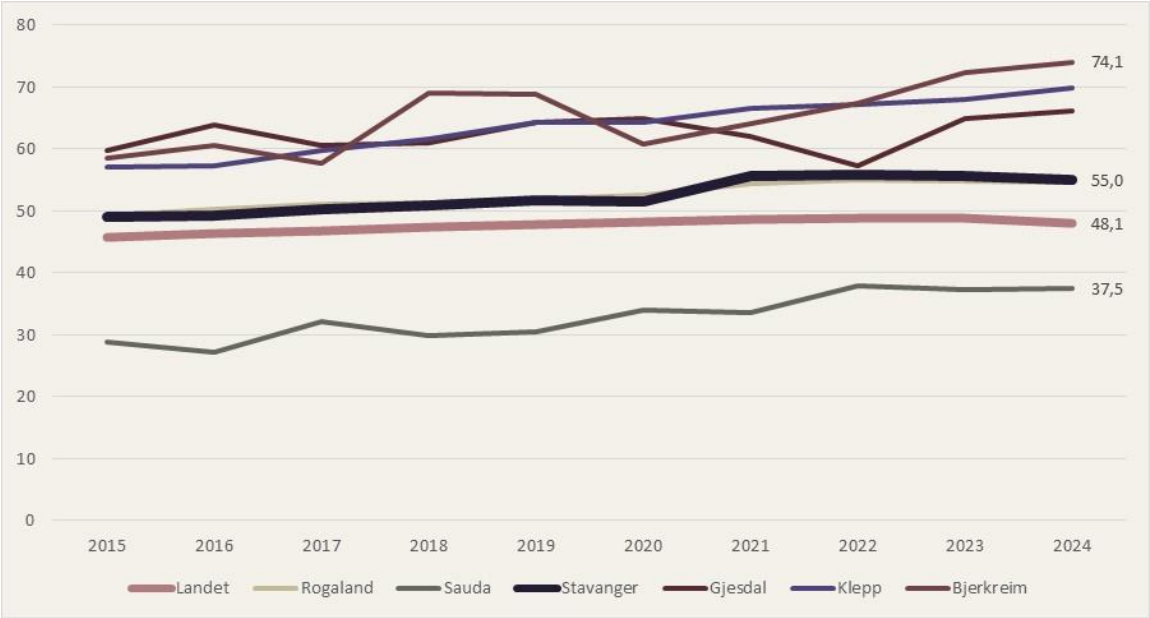

Vekst i andel brukere mellom 0-66 fra 2015-2024

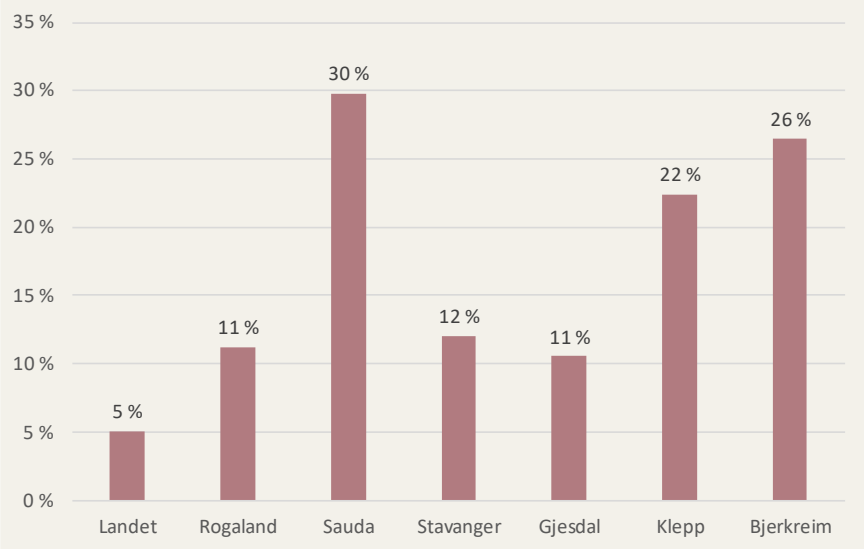

EKSEMPEL: RESSURSKREVENDE TJENESTER

Statlig tilskuddsordning til ressurskrevende tjenester innen helse, sosial og omsorg (< 67 år)

Kommunene får refundert 80 % av **direkte netto lønnsutgifter** pr. bruker som overstiger et gitt beløp (2023: 1 608 000 kr/år)

Kommunene dekker sine utgifter under terskelen, og 20 % over

Illustrasjon statlig tilskuddsordning

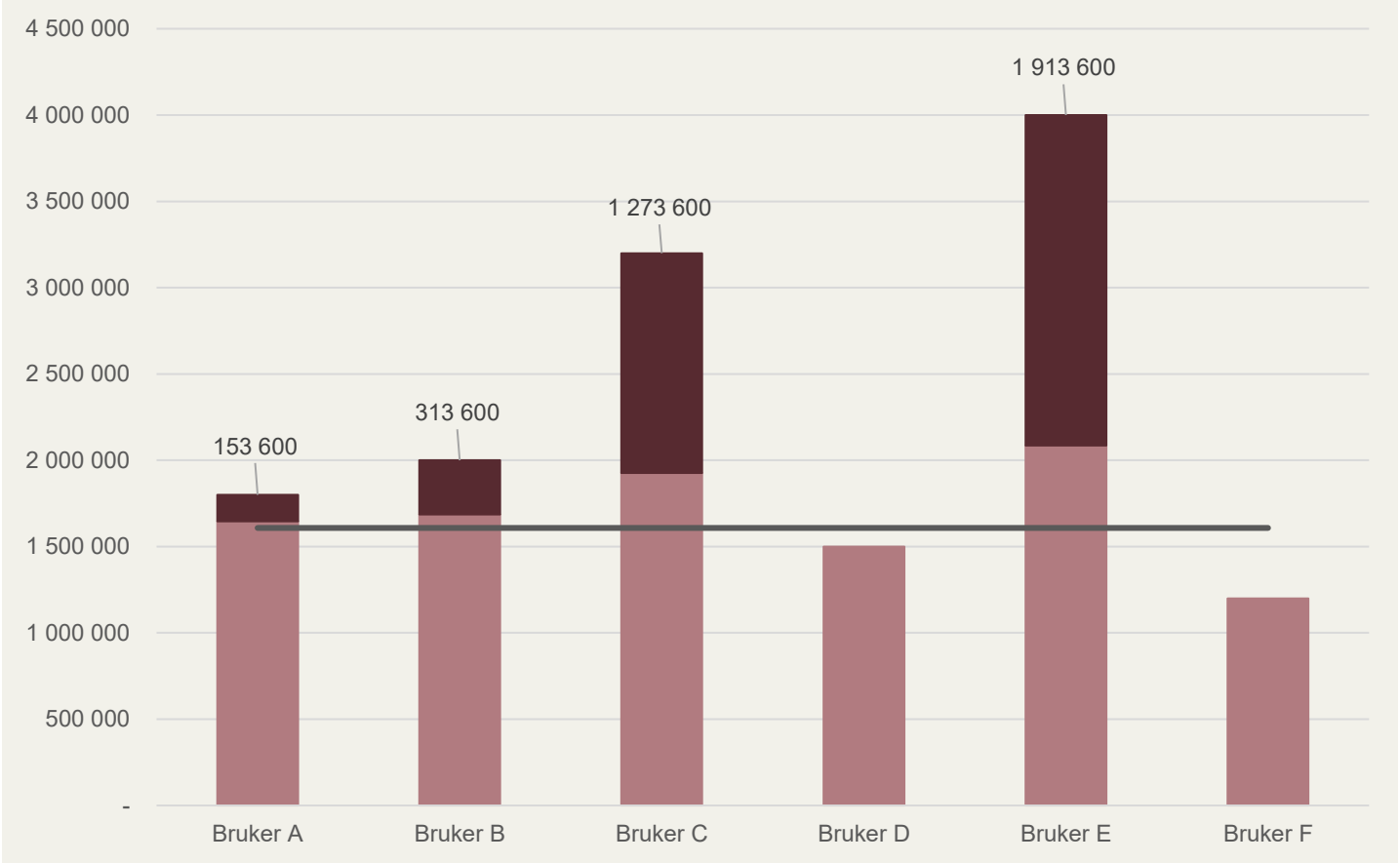

EKSEMPEL: RESSURSKREVENDE TJENESTER

Kommunale tall (2014-2023):

- Økning i antall: 23,1 %
- Økning i utgifter: 60,5 %
- Nettoutgifter 2023: 123,9 mill.
- Refundert 2023: 57,9 mill.

Utgifter og refusjonsandel (Time kommune, 2014-2023)

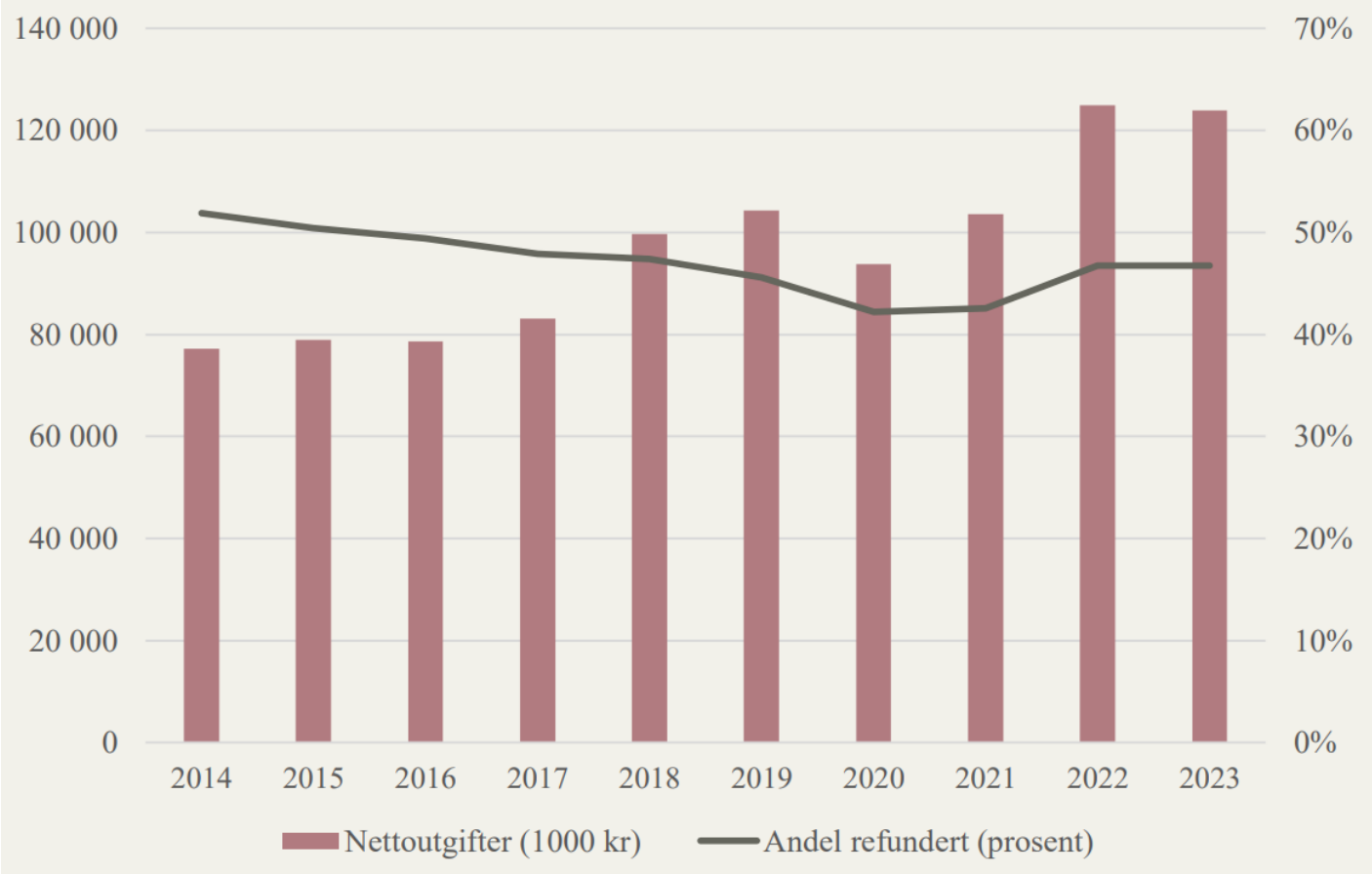

Kilde: Helsedirektoratet

EKSEMPEL: RESSURSKREVENDE TJENESTER

Kommunale tall (2014-2023):

- Alder: Nesten alle er < 50 år, 40 % er < 30 år
- Jevnt fordelt mellom psykiske og fysiske funksjonsvariasjoner
- Som oftest tjenestebehov på om lag 5 000-10 000 årstimer (ofte 1:1 bemanning 24/7/365)
- Kostnad: 2-5 mill. kr/år/bruker

Utgifter og refusjonsandel (Time kommune, 2014-2023)

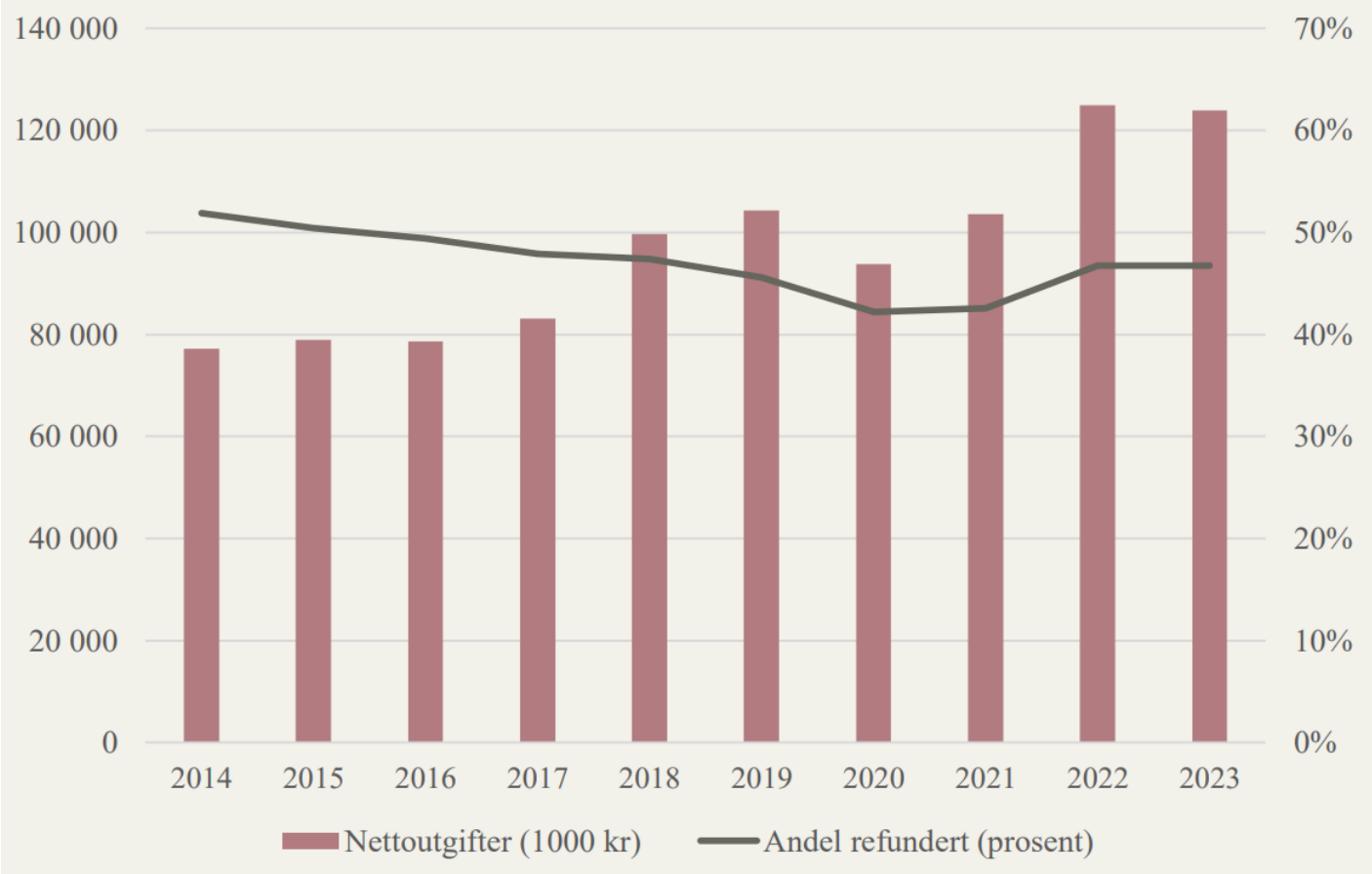

Kilde: Helsedirektoratet

EKSEMPEL: RESSURSKREVENDE TJENESTER

Nasjonale tall (2004-2023):

- Mer enn dobling av antall mottakere: 3398 til 8665
- Nesten tidobling av statlige utbetalinger: 1,5 til 13,5 mrd.
- Dette til tross for strengere regelverk og innstramminger, inkl. endringer f.o.m. 2025

Figur n: Utbetaling og mottakere (Norge, 2004-2023)

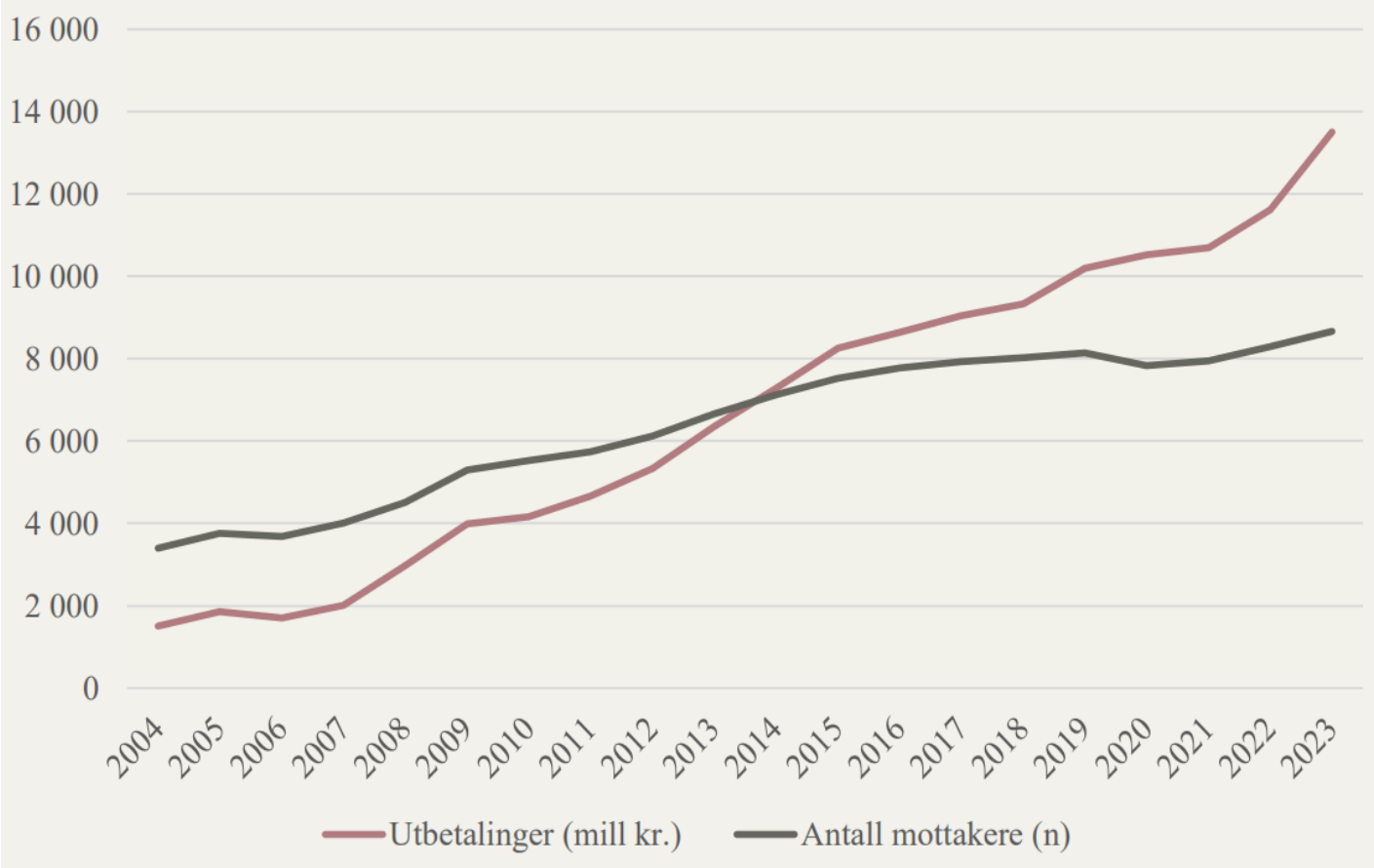

Kilde: Helsedirektoratet (2019), og senere tildelingsbrev

RESSURSKREVENDE TJENESTER: ANBEFALINGER

Kommunen bør:

1. vurdere ei mer aktiv og systematisk tilnærming til forventet behovs- og aktivitetsnivå
2. sørge for bedre dokumentasjon av brukerens stemme i vedtak og/eller saksinnstilling
3. vurdere om en i vedtakene skal legge mer vekt på å synliggjøre faglige begrunnelser
4. vurdere å skaffe seg bedre dokumentasjon for timeverk utført av eksterne leverandører

EKSEMPEL: BPA-ORDNINGEN, KARMØY KOMMUNE

Rogaland Revisjon

HVA ER BRUKERSTYRT PERSONLIG ASSISTENT?

- BPA: En alternativ måte å organisere praktisk bistand, opplæring og støttekontakt på, for personer med nedsatt funksjonsevne
- Kjernen i ordningen er brukerstyring ved at brukeren selv er arbeidsleder
- Bestemmer når og hvordan tjenestene skal utføres og har det daglige ansvaret for assistentene
- En BPA-ordning kan se slik ut:

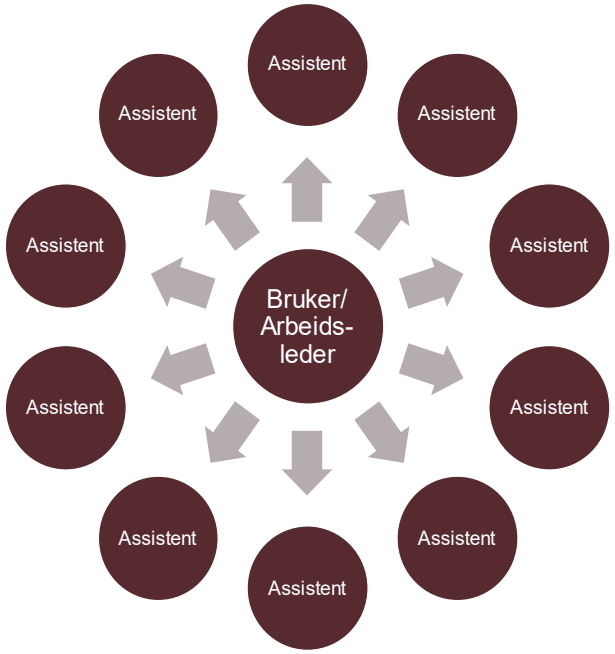

- Assistentene er ansatt hos den valgte tjenesteleverandøren. Ingen formelle utdanningskrav. Personlig kjemi
- Dersom bruker ikke kan være arbeidsleder, kan rollen ivaretas av en som kjenner bruker godt

FRITT BRUKERVALG I KARMØY

- Kommunene avgjør selv om de ønsker å levere ordningene eller om de vil kjøpe fra private leverandører

- Karmøy har fritt brukervalg for BPA. Brukerne kan velge mellom 12 private leverandører, i tillegg til den kommunale

- I Stavanger er det i dag totalt 5 leverandører, hvorav kommunen selv er en av disse

ORDNINGER DER ANDRE ENN BRUKER SELV ER ARBEIDSLEDER

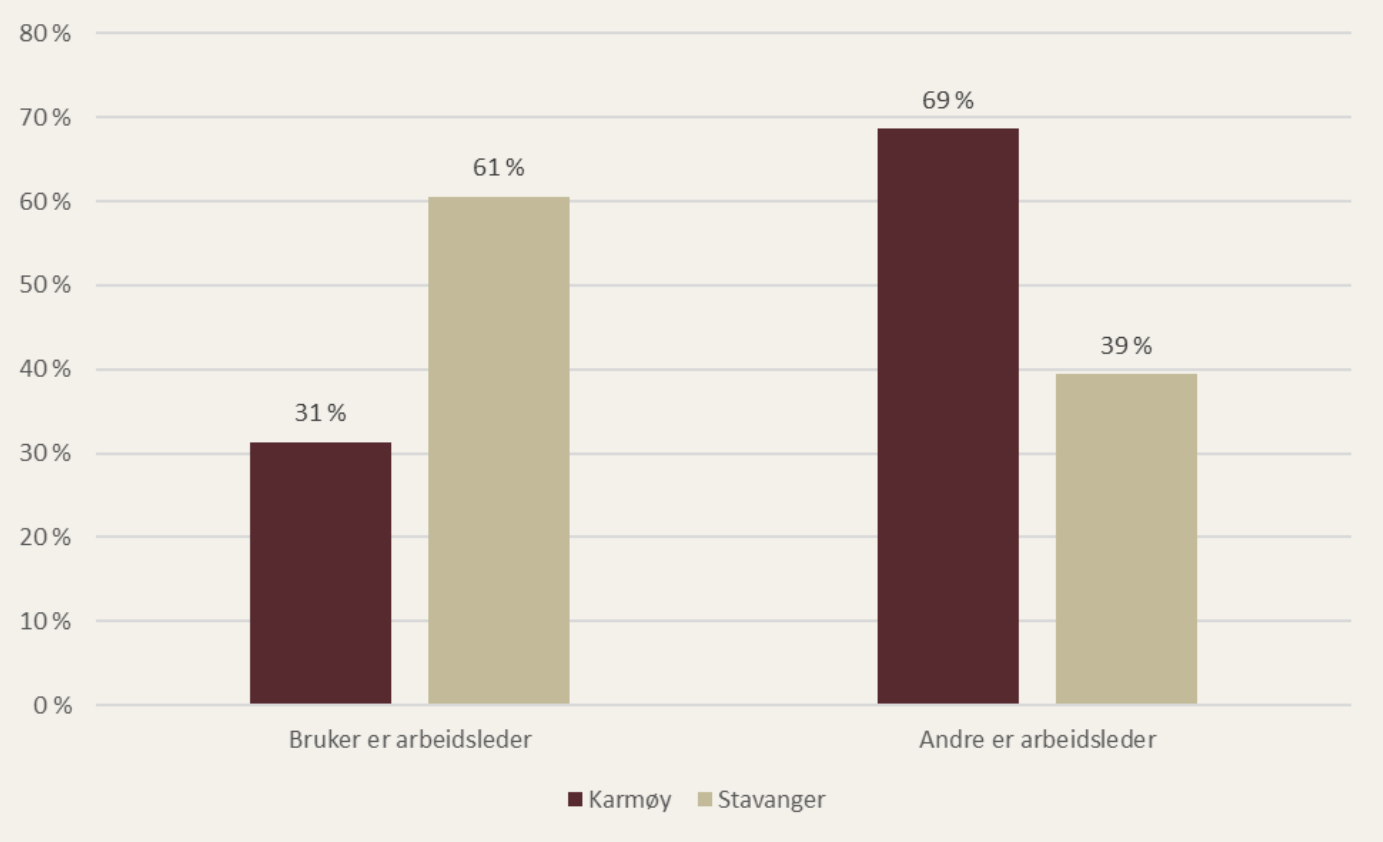

- Hovedforklaring: Mange voksne brukere har medarbeidsleder. Dette gjelder 26 av 35 ordninger

BRUKERVEKST OG UTGIFTSVEKST

Figur 11 Karmøy kommunes netto utgifter forbundet med BPA-ordningen

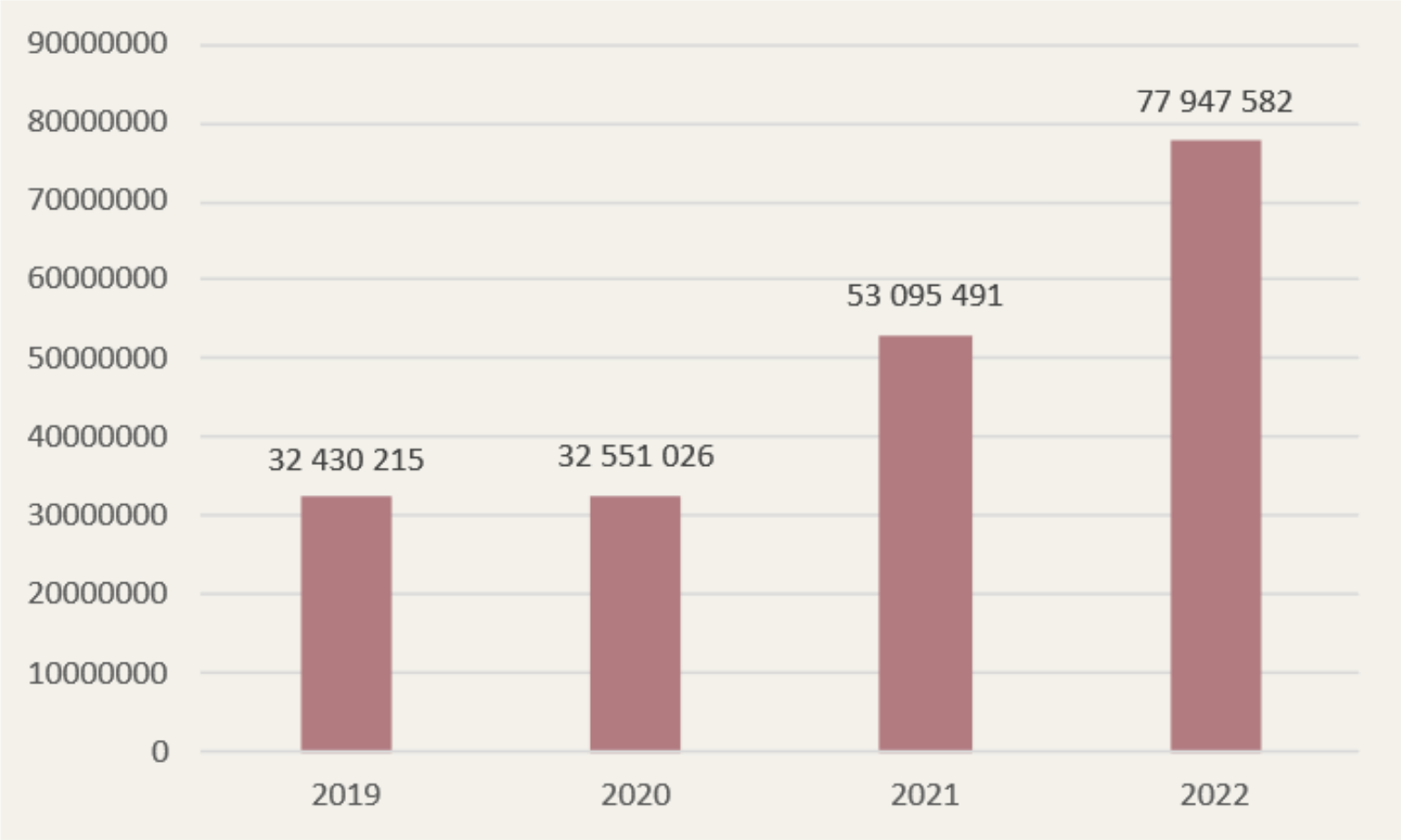

2020-2022:

- Brukervekst 16 %,
- Utgiftsvekst 139 %

SAMMENLIGNINGER MED ANDRE KOMMUNER

Figur 2: Andel av befolkningen med BPA per 31.12.22

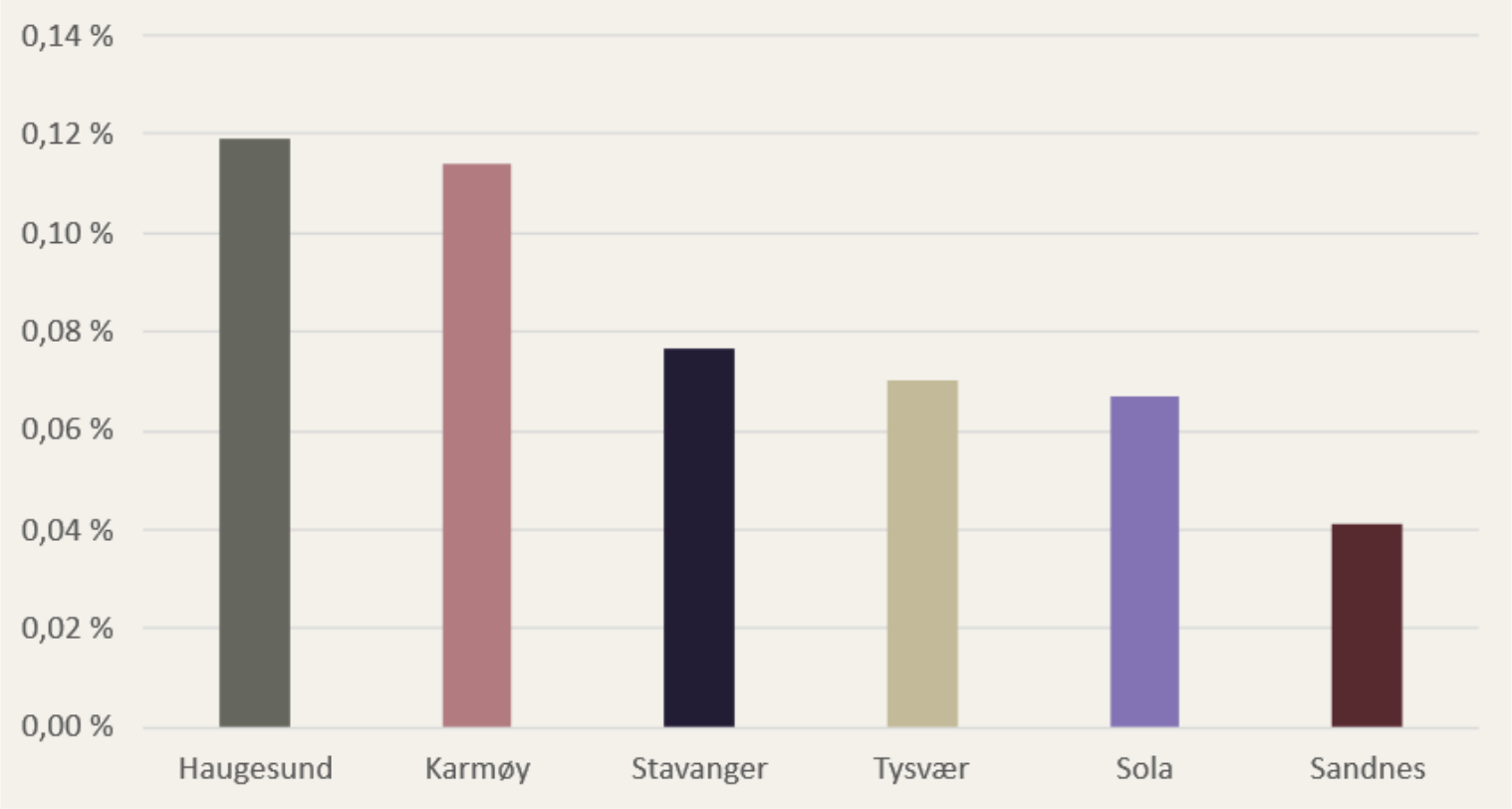

HØYE FORVENTNINGER TIL BPA-ORDNINGEN

- Nasjonale politikere omtaler BPA som et frigjørings- og likestillingsverktøy
- Rundskriv fra departement i 2015 kommuniserer to ting til kommunene 1) Følg reglene i lovverket (forsvarlig helse- og omsorgstjeneste). 2) Prioriter de verdiene BPA bygger på (likeverd og likestilling)
- Dette gir et tolkningsrom for kommunene. Hvilken tolkning man legger seg på kan få stor betydning for tjenestene

- Andre kommuner: Vi begynner prosessen med å ta ned de store forventningene til BPA
- Bestillerkontoret i Karmøy: «*Vi opplever at behovet overdrives veldig*», «*forventningene er skyhøye*» og at brukerne er i «*kampmodus*» når de kommer til oss
- Til tross for raus BPA-ordningen i Karmøy, mottar den relativt mange klager

MANGE KLAGER

Figur 17 Klageprosent BPA – snitt landet fra 2016 til 2019 sammenlignet med snittet for Karmøy fra 2020-2023

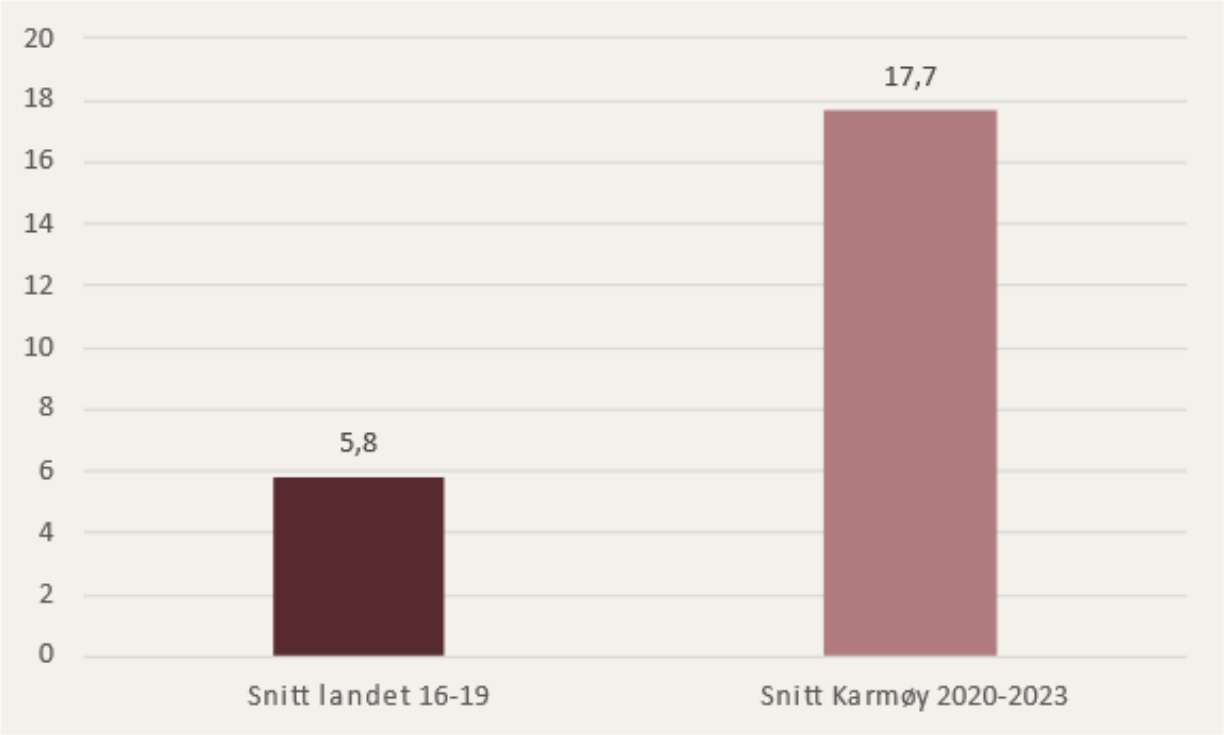

- 5 prosent i Stavanger i 2022

ER KARMØY RAUSERE ENN ANDRE KOMMUNER?

- Forskningsrapport om raushet: En kommune er raus dersom man tildeler mange timer til hver bruker, eller dersom mange får BPA
- Et motsetningsforhold mellom disse: Hvis det er mange timer per bruker, er det få brukere som mottar ordningen
- Karmøy var høye på begge deler. Mange mottok tjenester og det ble tildelt mange timer per bruker
- Bestillerkontor: Vi er ganske nøkterne og ser ikke forskjellen på vår og andre kommuners tildelingspraksis
- Et tilsynelatende paradoks. Hvordan kan dette forklares?
- Perspektivet om BPA som et likestillingsverktøy ser ut til å ha fått sterkere gjennomslag i Karmøy enn andre steder
- Det er vanskelig å kombinere idealet om at BPA skal være et likestillingsverktøy og samtidig utmåle timer på lik linje med andre helse- og omsorgstjenester

MISNØYE MED TIDLIGERE TJENESTER FØRTE TIL ØNSKE OM BPA

- En del av BPA-brukere hadde tidligere hatt helse- eller miljøtjenester i hjemmet eller fått oppfølging i bolig med heldøgns bemanning

- Foreldrene deres uttrykte misnøye med dette tjenestetilbudet
  - for lite tid avsatt til sosiale aktiviteter,
  - manglende tilrettelegging for brukerens sosiale deltakelse
  - for mange ansatte å forholde seg til

- Den ene medarbeidslederen (forelderen) omtalte dette som et klasseskille

- BPA: Større fleksibilitet, lettere å være sosialt aktiv, og færre personer å forholde seg til

IKKE GOD NOK OPPFØLGING AV BPA-ORDNINGEN

- Ansvaret for å følge opp BPA-ordningen var delt mellom bestillerkontoret og virksomhetsleder for den ene hjemmetjenesteavdelingen
- Karmøy kommunes oppfølging av BPA-ordningen har ikke vært god nok
- Kommunen har ansvaret for kvaliteten i BPA-tjenesten, men vet veldig lite om utviklingen i de ulike ordningene
- Ingen oppfølging utover månedlig rapportering av timeforbruk og revurderinger av vedtak, som ikke var tidsbegrensede
- BPA ble beskrevet som en selvgående tjeneste som kommunen hadde liten innsikt i
- Også leverandørene savnet en tettere oppfølging fra kommunen
- Et paradoks at BPA-ordningene er blant tjenestene kommunen bruker mest penger på, og den tjenesten man vet minst om

ANBEFALINGER: KARMØY KOMMUNE BØR

- behandle søknader om BPA på lik linje med søknader om andre helse- og omsorgstjenester.
- ta bekymringen om et klasseskille på alvor, og finne ut hvordan kommunen kan sikre likeverdige helse- og omsorgstjenester, uavhengig av hvordan tjenestene blir organisert.
- vurdere egen praksis med å akseptere medarbeidsledere i BPA-ordninger for personer over 18 år, og utarbeide retningslinjer for dette
- vurdere å avvikle praksisen med at medarbeidsleder ansetter seg selv som assistent
- skaffe til veie en oversikt over omfanget av bruken av nærstående som tilkallingsvikar
- etablere retningslinjer for bruk av nærstående som tilkallingsvikar
- Sikre en bedre og tettere oppfølging av leverandører og (med)arbeidsledere
- ta stilling til om oppfølgingen av BPA-ordningen er organisert på en hensiktsmessig måte. Sagt på en annen måte: Er det lurt å dele vedtaks- og oppfølgingsansvar mellom to ulike instanser, slik som i dag? Eller er det bedre å legge oppfølgingsansvaret til én instans?

STATUS NOVEMBER 2025

- Oppfølgingen av BPA-ordningen er nå sentralisert under kommunalleder i helse- og omsorgsetaten for tettere kontroll
- Ny konsesjonsavtale sammen med Tysvær og Haugesund i 2024. Regulerer tettere oppfølging av leverandørene. Lavere timepris
- Tydelige rutiner for oppfølging
- Hyppigere revidering av vedtakene
- Månedlig gjennomganger av forbruk
- Nye tildelingskriterier skal behandles politisk i desember
- **Og: Kostnadene er redusert med om lag 13 millioner kroner**

SPØRSMÅL OG DISKUSJON

Hvordan kan kommunen omstille yngreomsorgen for å redusere det fremtidige tjenestebehovet og sikre bærekraftig kvalitet?

Syv minutter diskusjon rundt bordet, åtte minutter plenumsdiskusjon

VI FORBEDRER OFFENTLIG SEKTOR

Rogaland Revisjon